

آگاهی علمی نیروهای یک لشکر عملیاتی در خصوص خود- و دگرامدادیدر یک رزمایش

علی شمس نورایی^{*} MD، صدیقه میرهاشمی^۱ MD،
مجتبی هاشم‌زاده^۱ MD، هادی خوش‌محبت^۱ MD، یاشار محرم‌زاد^۱ MD

آدرس مکاتبه: * مرکز تحقیقات تروما، پژوهشکده طب نظامی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، تهران، ایران
yasharporp@hotmail.com

تاریخ اعلام قبولی مقاله: ۱۳۸۶/۱۱/۱۲

تاریخ دریافت مقاله اصلاح شده: ۱۳۸۶/۱۰/۱۴

تاریخ اعلام وصول: ۱۳۸۶/۴/۱۶

چکیده

اهداف. در مخاصمات نظامی همواره گروهی از نیروهای درگیر دچار آسیب و مصدومیت می‌شوند. در چنین مواقعی انجام اقدامات حیاتی اولیه توسط رزمنده و هم‌زمان وی می‌تواند از ضایعات و مرگ و میر نیروها بکاهد. در این پژوهش آگاهی علمی گروهی از نیروهای عملیاتی در مورد خود- و دگرامدادی مورد بررسی قرار گرفته است.

روش‌ها. مطالعه حاضر از نوع توصیفی- مقطعی است که طی اجرای رزمایش بزرگ عاشورای ۵ در سطح پرسنل عملیاتی (غیربهداری) یکی از لشکرهای شرکت‌کننده انجام شد. برای این مطالعه از پرسش‌نامه‌ای ۳ قسمتی استفاده گردید. تعداد ۲۰۰ پرسش‌نامه تحت نظارت ۸ نفر از پزشکان همراه گروهان‌ها تکمیل شد و اطلاعات حاصل با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها. بیشترین میزان آگاهی در مورد شناخت علائم خونریزی‌های خارجی و نحوه باز کردن راه تنفسی (۷۷/۵٪) و کمترین میزان آگاهی در مورد نحوه ضدعفونی کردن درست آب با قرص کلر (۴۳٪) بود. بین آگاهی علمی گروه‌های مورد بررسی آموزش‌دیده و - ندیده در مورد خود- و دگرامدادی، ارتباط آماری معنی‌داری وجود داشت (p<۰/۰۰۵). ۱۵۸ نفر (۷۹٪) با کیف امدادی انفرادی و وسایل آن آشنایی نسبی داشته و قادر به استفاده از آن بودند.

نتیجه‌گیری. با توجه به اینکه نظامیان دارای سابقه شرکت در کلاس‌های آموزش خود- و دگرامدادی، آگاهی علمی بیشتری نسبت به نجات جان و حفظ سلامت خود و سایر هم‌زمان‌شان داشتند، اهمیت برگزاری کلاس‌های آموزشی خود- و دگرامدادی در نیروهای نظامی در فواصل زمانی منظم با استفاده از روش‌های نوین آموزشی بیش از پیش احساس می‌شود.

کلیدواژه‌ها: آگاهی علمی، خودامدادی، دگرامدادی

مقدمه

طی سه دهه گذشته، نبردهای زمینی در سراسر دنیا دچار تغییرات بسیاری شده و در نتیجه نحوه ارائه خدمات اولیه درمانی به مجروحین در خطوط مقدم نیز بسیار متحول شده است. طی انجام عملیات‌های نظامی گاهی شرایط به نحوی است که در صورت صدمه دیدن نیروها، امکان امداد رسانی مناسب و به موقع فراهم نیست. مانند نامناسب بودن شرایط جوی، در محاصره بودن نیروها، انجام عملیات در عمق خاک دشمن، نبود امکان تماس با نیروهای امدادی پشتیبانی و غیره. طی این شرایط در صورت وارد شدن جراحت به نیروهای عمل کننده ضروری است که اقدامات اولیه سریع و مناسبی جهت حفظ جان آنها و جلوگیری از ایجاد آسیب‌های بیشتر صورت گیرد [۱، ۲، ۳]. یکی از بهترین شیوه‌ها جهت حفظ جان مصدوم و کاهش شدت آسیب وی استفاده از اقدامات اولیه حیات‌بخش خود امدادی و دگرامدادی است [۴، ۵]. طی این روش نیروی رزمنده با کسب پاره‌ای اطلاعات اولیه پزشکی و مهارت‌های مربوط به استفاده از این اطلاعات با بهره‌گیری از تجهیزات همراه به درمان ساده ولی حیات بخش اولیه خود یا هم‌رزم در میدان نبرد می‌پردازد. این اقدامات و مهارت‌های اولیه را می‌توان با توجه به نوع و سطح کارایی و مأموریتی که از نیروها انتظار می‌رود طی آموزش‌های نظری و عملی متناسب به آنها آموزش داد. از این روش در جنگ‌های چند دهه اخیر به‌وفور استفاده شده است [۶].

مسئله مهم دیگر در امر خود- و دگرامدادی بعد از طی آموزش‌های لازم نظری، وجود وسایل و تجهیزات امدادی متناسب با مأموریت این نیروها و آشنایی کامل آنها با به‌کارگیری این وسایل است. نیروی عملیاتی ویژه‌ای که در خاک دشمن و بدون وجود عقبه‌ی مشخص جهت عملیات اعزام می‌شود باید نسبت به نیرویی که در سازمان کلاسیک و با امکانات پشتیبانی کننده دست به عملیات می‌زند از سطح آموزشی و تجهیزاتی بالاتری برخوردار باشد. محورهای آموزشی نیروهای نظامی در مورد خود- و دگرامدادی بسیار وسیع است؛ از مهم‌ترین آنها می‌توان به آشنایی با اقدامات اولیه احیا، انواع خونریزی و نحوه کنترل آنها، انواع پانسمان‌ها، نحوه برخورد با شکستگی‌های مختلف، کاربرد آتل‌های موقت و ... اشاره نمود. هر عملی که رزمنده و یگان او را در شرایط آرمانی مأموریت نگه دارد از ارکان اساسی سازمان رزمی به حساب می‌آید، لذا تمامی نظامیان باید اصول کمک‌های اولیه و اقدامات پایه‌ای احیا را بیاموزند [۷]. در زمینه میزان آگاهی (علمی و عملی) نیروهای نظامی در مورد خود- و دگرامدادی مطالعات کافی در داخل کشور وجود ندارد. هدف این تحقیق بررسی سطح آگاهی علمی گروهی از نیروهای عملیاتی یکی از لشکرهای شرکت کننده در یک رزمایش در مورد خود- و دگرامدادی است.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر از نوع توصیفی- مقطعی بوده که طی اجرای یک رزمایش در سطح پرسنل عملیاتی (غیر بهداری) یکی از لشکرهای شرکت کننده انجام شد. طی این مطالعه تعداد ۲۰۰ پرسش‌نامه به ۸ نفر از پزشکان همراه گروهان‌ها در لشکر مذکور داده شد. پرسش‌نامه‌ها زیر نظر پزشک همراه هر گروهان، توسط افراد مورد سؤال که به‌صورت تصادفی انتخاب شدند تکمیل گردید. هر پرسش‌نامه دارای ۳ قسمت بود که مشخصات دموگرافیک، سئوالات عام در خصوص آگاهی علمی افراد مورد بررسی در زمینه خود- و دگرامدادی در ضایعات مختلف (بر اساس جدول ۱) و آشنایی افراد مورد بررسی با محتویات کیف‌های امداد انفرادی همراه‌شان را دربر می‌گرفت. اطلاعات پس از گردآوری، جمع‌بندی شده و با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج

دامنه سنی و سابقه خدمت نمونه‌های مورد بررسی به‌ترتیب بین ۲۴ تا ۴۱ سال (میانگین ۳۲/۵ سال) و ۲ تا ۲۰ سال (میانگین ۱۱ سال) بود. ۹ نفر (۴/۵٪) تحصیلات زیر دیپلم، ۱۴۱ نفر (۷۰/۵٪) دیپلم، ۱۳ نفر (۶/۵٪) بالاتر از دیپلم داشتند و مابقی یعنی ۳۷ نفر (۱۸/۵٪) نیز به این سؤال پاسخ ندادند. ۱۶۵ نفر (۸۲/۵٪) قبل از رزمایش در دوره‌های آموزشی امداد رسانی (خود امدادی و دگرامدادی) شرکت کرده و بقیه شامل ۳۵ نفر (۱۷/۵٪) سابقه‌ای از حضور در این کلاس‌ها نداشتند. میانگین زمانی شرکت در دوره‌های آموزشی افراد دوره‌دیده ۲۴/۳ روز بود.

۷۴ نفر (۳۷٪) سابقه امداد رسانی قبلی به دوستان یا هم‌زمان خود داشتند؛ ۴۸ نفر (۶۴/۸٪) در زمینه کنترل خونریزی، ۱۸ نفر (۲۴/۳٪) در زمینه ثابت نمودن شکستگی‌ها با آتل و ۸ نفر (۱۰/۸٪) در زمینه احیا قلبی- ریوی.

بیشترین آگاهی نیروهای پرسش‌شونده به شناخت علائم خونریزی‌های خارجی و نحوه بازکردن راه تنفسی (۱۵۵ نفر معادل ۷۷/۵٪) و کمترین میزان آگاهی به نحوه ضد عفونی کردن درست آب با قرص کلر (۸۶ نفر معادل ۴۳٪) اختصاص داشت. بر اساس جدول ۱ بین آگاهی گروه‌های مورد بررسی آموزش‌دیده و - ندیده در مورد خود- و دگرامدادی، ارتباط آماری معنی‌داری وجود داشت ($p < 0.005$).

۱۵۸ نفر (۷۹٪) با کیف امدادی انفرادی و وسایل آن آشنایی نسبی داشته و قادر به استفاده از آن بودند. از مجموع افراد مورد بررسی فقط ۱۴۵ نفر (۶۷/۵٪) دارای کیف امداد انفرادی بودند و از این تعداد فقط کیف ۷۲ نفر (۵۳/۳٪) دارای لوازم کافی (بیش از ۵ قلم) بود و لوازم بقیه کیف‌ها (۴۶/۷٪) ناقص بودند.

با توجه به آموزش دیده بودن ۱۶۵ نفر (۸۲/۵٪) از افراد مورد بررسی و سابقه امداد رسانی قبلی ۷۴ نفر (۳۷٪) که قبل از رزمایش در دوره‌های آموزشی امداد رسانی (خودامدادی و دگرامدادی) شرکت کرده بودند و در این موارد آگاهی نسبی داشتند، اگر بتوانیم حتی این جامعه را به سطح نیمی از لشکرهای موجود تعمیم دهیم، با حجم زیادی از نیروی آموزش دیده روبرو هستیم. لذا باید به فکر ارتقای اطلاعات علمی و عملی آنها بود و برای بقیه افرادی که این آموزش‌ها را ندیده‌اند فکری اساسی نمود و نسبت به ارایه آموزش‌های پایه برای ایشان اقدام کرد. این مطلب خودبه‌خود از فشار کار آموزش تا حد نصف می‌کاهد.

میانگین زمانی شرکت در دوره‌های آموزشی افراد دوره‌دیده، ۲۴/۳ روز بود که شامل دوره‌های محدود چندروزه تا دوره‌های آموزشی ۳ ماهه می‌شد. قطعاً وجود این دوره‌ها برای آشنایی پرسنل با شیوه‌های خود- و دگرامدادی خالی از فایده نیست ولی هرچه محتوای علمی و عملی این دوره‌ها بیشتر باشد امکان حصول به نتیجه بیشتر و بهتر خواهد گردید، چه اینکه فرد آموزش دیده علاوه بر استفاده از این آموزش‌ها در میداين درگیری، می‌تواند از آنها در صحنه حوادث غیرمترقبه، حوادث عادی روزانه و موارد مشابه استفاده نماید.

با توجه به معنی‌دار بودن مفهوم آگاهی علمی بین گروه‌های مورد بررسی در مورد خود- و دگرامدادی ($p < 0.05$) که در جدول ۱ به آن اشاره شده است، نتیجه می‌گیریم که برگزاری این دوره‌ها حتی در سطوح متوسط نیز می‌تواند منشا اثر بوده و در مواقع ضروری کمک‌کننده باشد. حتی در ارتش‌های مدرن دنیا نیز جهت آماده کردن نیروها برای شرکت در میداين نبرد به برگزاری این دوره‌ها توجه می‌گردد و به‌عنوان برنامه‌ای روزمره تلقی می‌شود [۲، ۵].

در بررسی موضوعات مورد سؤال در مقوله خود- و دگرامدادی (روش صحیح کنترل خونریزی، شناخت علائم خونریزی خارجی، نحوه برخورد با مجروحی که دچار اصابت گلوله و یا ترکش شده، نحوه برخورد صحیح با شکستگی مهره‌های گردنی، نحوه برخورد صحیح با شکستگی اندام، نحوه بازکردن راه تنفسی) بین افراد آموزش دیده و افراد آموزش ندیده، تفاوت آماری معنی‌دار مشاهده گردید ولی در ۴ محور دیگر اقدامات امدادی (نحوه برخورد با عقرب‌گزیدگی، نحوه برخورد با فرد گرما- و سرمازده، اقدامات اولیه در سوختگی‌ها و ضدعفونی کردن آب با قرص کلر)، تفاوت معنی‌داری بین افراد آموزش دیده و - ندیده مشاهده نشد. این یافته‌ها می‌تواند نشانگر این موضوع باشد که یا موارد ذکر شده در سرفصل‌های آموزشی نبوده‌اند یا آموزش آنها به‌طور صحیح انجام نشده است. درست است که شاید میزان استفاده از این مطالب نسبت به موارد فوق کمتر باشد ولی میزان بالای ابتلا به این موارد، ضرورت پرداختن به آموزش مناسب و کافی آنها را گوشزد می‌نماید؛ به طوری که این موارد در برنامه روزمره آموزش خود- و دگرامدادی بسیاری از ارتش‌ها قرار دارند [۴، ۵].

جدول (۱) فراوانی پاسخ‌های صحیح سئوالات به تفکیک گروه

سئوالات	گروه آموزش دیده (نفر ۱۶۵)	گروه آموزش ندیده (نفر ۳۵)	P value
روش صحیح کنترل خونریزی	۱۲۵	۸	<0/0001
شناخت علائم خونریزی خارجی	۱۴۳	۱۲	<0/0001
نحوه برخورد صحیح با تروماهای نافذ	۱۱۲	۱۵	0/005
نحوه برخورد صحیح با شکستگی مهره گردن	۱۰۳	۱۷	0/03
نحوه برخورد صحیح با شکستگی اندام‌ها	۹۷	۱۴	0/04
بازکردن راه تنفسی	۱۳۷	۱۸	<0/0001
برخورد با عقرب‌گزیدگی	۷۸	۱۲	0/16
برخورد با گرم‌زدگی	۸۴	۱۳	0/13
اقدامات اولیه در سوختگی	۱۰۷	۱۹	0/23
ضدعفونی کردن آب با قرص کلر	۷۵	۱۱	0/12

بحث

پیرو بررسی منابع مختلف سه دهه اخیر، چون مقاله‌ای مشابه مقاله حاضر جهت مقایسه و بحث یافت نگردید، در این مقاله به بحث در مورد یافته‌های فعلی پرداخته شد. با توجه به دامنه سنی و سابقه خدمت نمونه‌های مورد بررسی که به ترتیب بین ۲۴ تا ۴۱ سال (میانگین ۳۲/۵ سال) و ۲ تا ۲۰ سال (میانگین ۱۱ سال) بود، به نظر می‌رسد جامعه نیروهای عملیاتی یگان عمل‌کننده نسبتاً جوان و پویا است، بنابراین باید برای حفظ سلامت و بقای آن در مقابل عوامل آسیب‌رسان اقدامات مناسبی اتخاذ کرد. این جامعه آمادگی کسب آموزش‌های لازم جهت استفاده در موقعیت‌های حساس را دارد، لذا برگزاری دوره‌های آموزشی خود- و دگرامدادی می‌تواند یکی از ضروریات باشد.

اکثر جمعیت مورد بررسی (۷۷٪) دارای سطح تحصیلات دیپلم و بالاتر از آن بودند. این مطلب نقطه قوتی برای درک و دریافت بهتر مطالب آموزشی ارایه‌شده به آنها است که مسئولین باید به این نقطه قوت توجه نموده و از آن نهایت بهره‌برداری را جهت آموزش این مباحث بنمایند و دقت کنند که به‌راحتی می‌توان از این افراد برای آموزش‌های سطوح بالاتر امدادگری استفاده نمود.

نسبت به نجات جان و حفظ سلامت خود و سایر هم‌زمان بهتر عمل نمایند. این یافته‌ها اهمیت برگزاری کلاس‌های آموزش خودامدادی و دگرامدادی و استفاده از روش‌های نوین آموزشی هم‌چون مدل‌های حیوانی، مولاژهای پلاستیکی، فیلم‌های ویدیویی و ... در نیروهای نظامی و در فواصل زمانی منظم را بیش از پیش نشان می‌دهد.

منابع

- 1- Patel TH, Wenner KA, Price SA, Weber MA, Leveridge A, McAtee SJ. U.S. army forward surgical team's experience in operation of iraqi freedom. *J Trauma*. 2004;57:201-07.
- 2- Dalenius E. Adapting the Swedish armed forces medical services to meet new challenges. *Mil Med*. 2000;165:824-8.
- 3- Army Field Manual 8-10-25, Employment of Forward Surgical Teams Tactics, Techniques, and Procedures. 1997 Sep.
- 4- Hodjets TJ, Hanlan CG, Nevey CG. Battlefield first aid: Simple, systematic approach for every soldier. *J R Army Med Corps*. 1999;145:55-9.
- 5- Beale PJ, Kerwin-Nye A. Battlefield first aid. *J R Army Med Corps*. 2000;146:53-7.
- ۶- سجاده‌چی عارف. خودامدادی و دگرامدادی، اصول و مهارت‌ها. چاپ اول. فرماندهی آماد و پشتیبانی نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، موسسه انتشارات نبوی؛ بهار ۱۳۸۵. ص. ۱۷-۱۱.
- ۷- کمک‌های اولیه و خودامدادی. گروه ترجمه مرکز تداوم آموزش بهداری لشکر ۵ پیاده نصر، مترجمان. انتشارات سعیدی منش؛ پاییز ۱۳۸۲. ص. ۲۱-۱۵.
- 8- Maybri RL. Use of a hemorrhage simulator to train military medics. *Mil Med*. 2005;170:921-5.

برای بهره‌گیری از توان نیروها در انجام اقدامات خود- و دگرامدادی علاوه بر داشتن اطلاعات علمی، نیاز به امکان شناسایی وسایل و بهره‌گیری مناسب از آنها در مواقع ضروری وجود دارد. در بررسی‌های انجام‌شده مشخص شد که ۱۵۸ نفر (۷۹٪) با کیفیت امدادی انفرادی و وسایل آن آشنایی نسبی دارند که این مطلب نقطه قوتی برای بهره‌گیری از این آگاهی در مواقع خاص است و از فشار نیاز به آموزش این امور به افرادی که باید تحت آموزش قرار بگیرند می‌کاهد.

معمولاً انجام هر رزمایشی به منزله انجام تمرین برای شرکت در ماموریت واقعی است و افراد شرکت‌کننده در آن باید از هر لحاظ آن را جدی گرفته و کلیه تجهیزات و تمرینات متناسب با آن را داشته باشند. در مطالعه صورت- گرفته، از مجموع افراد مورد بررسی، فقط ۱۴۵ نفر (۶۷/۵٪) دارای کیفیت امداد انفرادی بودند و از این تعداد نیز فقط ۷۲ نفر (۵۳/۳٪) دارای لوازم کافی (بیش از ۵ قلم) بودند و لوازم بقیه کیف‌ها (۴۶/۷٪) ناقص بود. امروزه مشخص شده است که علاوه بر آموزش نظری، آموزش‌های عملی و داشتن تجهیزات ضروری نیز نقش مهمی در افزایش آگاهی و سلامت نیروهای نظامی در حوادث جنگی دارد. لذا ضروری است به این امور حتی در رزمایش‌های آموزشی نیز توجه ویژه شود [۸].

نتیجه‌گیری

نظامیانی که سابقه شرکت در کلاس‌های آموزش خود- و دگرامدادی دارند، دارای آگاهی علمی بیشتری بوده و در مواقع ضروری می‌توانند